Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	Brandes, Georg.
Titel | Title:	Om Læsning.
Udgivet år og sted | Publication time and place:	København : Gyldendal, 1908
Fysiske størrelse | Physical extent:	32 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130022038411

GEORG BRANDES

OM LÆSNING

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

GEORG BRANDES

OM LÆSNING

GEORG BRANDES

OM LÆSNING

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

MDCCCCVIII

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

KØBENHAVN — FORLAGSTRYKKERIET

Ret jævnligt ser man i udenlandske Blade det Spørgsmaal opkastet til Besvarelse: hvilke vel de hundrede bedste Bøger er, som Den burde anskaffe sig, der vilde danne sig en udmærket Bogsamling? Og Svarene indløber: Bibelen og Robinson, Homer og Horats, Dante og Shakespeare, Holberg og Oehlenschläger, Goethe og Mickiewicz, Racine og Pascal, Arany og Petøfi, Cervantes og Calderon, Bjørnson og Ibsen, Tegnér og Runeberg, forskellige alt efter det Land, hvori Spørgsmaalet opkastes og alt efter de Personer, der giver Svaret.

Men fælles baade for de Spørgende og de Svarende er den Barnlighed at tro, der gives hundrede Bøger, som for Alle og Enhver vilde være de bedste.

Og dog viser den simpleste Verdenserfaring, at det ikke forholder sig saaledes, at det maaske udmærkede Arbejde, der paavirker den Ene dybt, lader den Anden fuldstændigt kold, og at det Værk, som paavirker En stærkt i Ungdommen, slet intet Værd har for En i den modnere Alder. Der gives næsten Intet, som det til enhver Tid er godt for Alle at læse.

Det mærkes kun af den Grund ikke synderligt, fordi der i vore Dage kun er yderst Faa, som overhovedet kan læse, gider læse og faar noget Udbytte af deres Læsning. Det at læse er næsten en uddøende Færdighed fra den Tid af at regne, da Alle kan det.

Af 100, der kan læse, læser de 90 overhovedet ikke Andet end Aviser, en Læsning, der inger Anstrengelse kræver, og under hvilken de Artikler, der kræver Hovedbrud, springes over. De, der læser Andet og Mere end Aviser, læser i Reglen saaledes, at de lige saa godt kunde lade være. Enhver husker at have hørt den Ytring mangfoldige Gange: Det nytter ikke at tale med mig om den eller den Bog, jeg har vistnok læst den — tror jeg — for nogle Aar siden, men jeg har den ulykkelige Egenskab, at jeg glemmer Alt, hvad jeg læser.

De Fleste læser uden synderlig Opmærksomhed, vælger sig maaske ogsaa Læsning, der ingen synderlig Opmærksomhed fortjener. En Kendsgerning er det, at de glemmer det Læste. Mangen En er overhovedet ikke vant til fuldt at forstaa. Naar f. Eks. unge Mennesker læser Bøger i fremmede Sprog, slaar de tit ikke de Ord op i Ordbogen, som de ikke forstaar; de slutter sig til dem af Meningen — som de siger — ɔ: de forstaar det Halve, og det er dem nok. De er ikke vante til nogensinde at forstaa mere. Derfor bør bl. A. ingen Forfatter tage sig de Misforstaaelser eller Trykfejl nær, der forvansker hans Skrifter, naar de udkommer i fremmede Sprog; Ingen mærker dem.

Ved Frembringelser, der efter deres Natur ikke skal begribes med Forstanden, som f. Eks. lyriske Poesier, giver Læseren i Reglen forud Afkald paa nøjagtigt at forstaa, hvad Forfatteren mener. En af mine Bekendte gjorde en Gang det Forsøg, i en Kres af Damer at oplæse Goethes *Guden og Bajaderen* saaledes, at han begyndte hvert Vers med den sidste Linje og læste opefter. Rimene faldt Slag i Slag; Versenes hele Melodi var bevaret — og alle fandt det henrivende:

Sie neigt sich und biegt sich und reicht ihm den Strauss,
Sie weis sich so lieblich im Kreise zu tragen,
Sie rührt sich, die Cymbeln zum Tanze zu schlagen,
Und dies ist der Liebe Haus.

Det giver en Slags Mening, og mere end en Slags Mening venter en Tilhørerkres ikke af Vers, især ikke i et fremmed Sprog, og mere end Damerne i dette Tilfælde forstod, plejede de overhovedet ikke at forstaa. Men Udbyttet af denne Art Forstaaelse kan jo ikke blive af Vægt.

Ved at tænke lidt over den Art og lignende Foreteelser kommer man da let til at opkaste disse Spørgsmaal:

Hvorfor skal man læse?
Hvad skal man læse?
Hvorledes skal man læse?

Spørgsmaalenes Opkastelse er ikke overflødig eller ørkesløs. Jeg havde nogle Gange været indbudt i et velhavende og anset Hus i Udlandet, et Hus, der indtog en vis Plads i en Hovedstads kunstneriske Liv, da det en Dag slog mig, at jeg aldrig havde set noget Bogskab eller nogen Reol der i Huset. Paa mit Spørgsmaal erfor jeg, at man intet Bogskab havde og heller ingen Bøger uden to eller tre, der laa fremme paa Dagligstuebordet. „Men De læser eller har dog læst en god Del?“ spurgte jeg. „Ja vel“, fik jeg til Svar, „vi rejser meget, som De véd; vi køber mellem Aar og Dag en god Del Bøger, men vi lader dem altid blive liggende i Nettet“ (Meningen var: i Jernbanenettet). Og som Forklaring: „Man læser jo dog ikke en Bog mer end én Gang“.

Jeg vilde have undret meget, ifald jeg havde svaret, at paa dette Omraade — det eneste maaske — gælder det som Regel, at én Gang er ingen Gang, og at den, som indskrænker sig til at læse en god Bog én Gang, vil være af dem, paa hvem dens Indhold er prellet af; ellers vilde han nødvendigvis være vendt tilbage til den. De Bøger, jeg sætter Pris paa, har jeg ofte læst mer end ti Gange; ja undertiden vilde det være mig umuligt at sige, hvor ofte jeg har læst dem. Man kender jo ikke en Bog, før man kan den næsten udenad.

Man skal da altsaa ikke læse saadan, at man lader Bogen blive liggende i Nettet.

Man skal ogsaa gerne, naar man har Raad dertil, eje sin Bog. Der er dem, som ingen Bøger ejer, skønt de har Raad. Jeg var en Dag i et fremmed Land indbudt hos en rig Kunstmæcenas, en Mand, hvis Kunstsamlinger er værd langt over en Million, og da jeg havde set hans Malerier, sagde jeg: „Nu havde jeg Lyst til at se Bøgerne. Hvor er de?“ — Han svarte lidt ærgerlig: „Jeg samler ikke paa Bøger“. — Han havde ingen.

Der gives Folk, som nøjes med den Forsyning, Lejebibliotekerne giver dem — en daarlig Maade at forsyne sig paa, hvis man ikke er nødt til det. Det er et sikkert Tegn paa bristende Kultur og daarlig Smag, naar man i et stort Land som Tyskland paa ethvert Badested ufravigeligt ser Damer i dyre Kjoler hver med sin fedtede Lejebiblioteksroman i Haanden. Disse Damer vilde skamme sig ved at laane en Dragt, bære Klæder, som en Anden har baaret; men de sparer paa Bogkøbet. De læser saaledes den ene Roman efter den anden; men den sidste driver alle de foregaaende ud

af Hukommelsen. De læser Ingenting om igen. Selv de højest staaende Damer i det tyske Rige laaner i Nicolai's Lejebibliotek i Berlin.

Endog rige Folk har sjældent den Kærlighed til Bogen, som gør, at man skaaner sit Eksemplar, kæler for det og lader det indbinde saaledes, at Bindet svarer til Indholdet og til Ens personlige Smag. Man har simpelthen ingen Opfattelse af Indholdet og ingen personlig Smag.

Den Mand, der svarte: „Jeg samler ikke paa Bøger", indsaa ikke Nødvendigheden af at læse. Han tilhørte den velhavende Borgerstand, og denne Stands Mænd læser saare lidet Andet end Aviser. De har sjældent Tid og Samling til at læse. Stærk og heftig Interesse for Læsning har udenfor den lærde Stand, hos hvilken den forekommer, i Grunden i vore Dage kun de, der ikke har Tid og Raad dertil, Smaaborgere, Haandværkere, Arbejdere. Hos dem findes endnu den Dannelsestørst, der for hundrede Aar siden udmærkede den velhavende Borgerstand, men som saa hurtigt blev slukt.

Hvorfor skal man læse?

er altsaa det Spørgsmaal, der først kræver Svar.

Jeg overvurderer ikke den Kundskab, der kan indvindes gennem Læsning. I mange Tilfælde er den nødvendigvis kun et Erstatningsmiddel for umiddelbar Kundskab til Livet og Verden. Det er nyttigere at foretage omfattende Rejser end at læse udførlige og omfangsrige Rejsebeskrivelser. Man lærer Menneskene bedre at kende ved at iagttage dem i Virkeligheden end ved at granske dem i Bøger. Jeg gaar endnu videre: Billedhuggerarbejder, Malerier, Tegninger er, naar de stam-

mer fra de største Kunstnere, lærerigere end de allerfleste Bøger. Michelangelo, Tizian, Velazquez, Rembrandt har givet mig dyberegaaende Undervisning om Menneskeheden end hele Bogsamlinger.

Bøger er i Reglen at betragte som Teori. Som Lægen ikke kan læse sig sin Videnskab til, men maa studere de Syge, saaledes kan Bøgerne overhovedet ikke lære os Noget, hvis vi ikke samtidig lærer af Livet. Har vi ikke selvstændig Menneskekundskab, kan vi ikke engang nyde en Roman. Vi er da ude af Stand til at bedømme, om den giver et sandt eller falsk Billede af Forholdene, som de er.

At dette forholder sig saadan, det erfarer man af de mange dumt afvisende Ytringer, man mellem Aar og Dag kan faa at høre om gode Bøger. „Paa den Maade føler og handler intet Menneske“ — saaledes dømmer raskvæk En eller Anden, der overhovedet kun har kendt en snever Kres af Mennesker, og som aldrig har forstaaet noget af det, der foregik i Menneskene omkring ham. Folk kalder en Bog daarlig og uvirkelig, fordi den falder udenfor den Virkelighed, de kender til. Deres Virkelighed er imidlertid mod Virkeligheden, hvad et Andekær er mod Verdenshavet.

Vi skal da ikke tro, at vi kan naa til nogen Visdom gennem at sluge Bøger. Der skal mange Forudsætninger til, blot for at forstaa og tilegne sig den Brøkdel af Visdom, der kan ligge i en god Bog, Livsforudsætninger.

Men paa den anden Side tør det ogsaa hævdes, at Bøger har deres Fortrin i Sammenligning med Mennesker:

De sætter Tanker i Bevægelse, hvad Mennesker sjældent gør.

De tier, naar man ikke spørger dem; Menneskene er sjældent saa tilbageholdne. Hvor ofte faar man ikke Besøg af paatrængende, besværlige Personer! I mit Arbejdsværelse har jeg en 7—8000 Bøger staaende, der aldrig er mig til Besvær, ofte til Glæde.

De er endelig sjældent saa tomme som Menneskene, om hvem undertiden gælder Goethes Ord: „Var det Bøger, saa vilde jeg ikke læse dem".

Hvis man vil tilstede mig en grumme hverdags Bemærkning, saa bør vi altsaa læse for til vore egne Erfaringer at føje andre, større, indsigtsfuldere Menneskers Erfaringer. Vi bør læse, fordi i Videnskaben Aarhundreders Arbejde og Forskning bydes os i fortættet Skikkelse og i afklaret Form, og fordi vi i de skrevne Kunstværker møder en ejendommelig Skønhed og en skønhedselskende Personlighed, som vi kun ad denne Vej kan lære at kende. Læsningen kan give os skarpere Sans og stærkere Modtagelighed for det Værdifulde.

Og selv om Læsningen kun bringer os en uskyldig Underholdning, saa er ogsaa dette af Værd under Dagliglivets Kedsomhed og ensformige Anstrengelse. Ren Morskabslæsning er ingenlunde at foragte — naar den blot morer.

Mangen En vil vel tilføje: Vi skal læse for at blive bedre Mennesker, og han fremhæver derfor de formanende Bøger paa den øvrige Literaturs Bekostning; han kræver, at Literaturen skal være og virke moralsk ɔ: moraliserende. Jeg vil slet ikke negte, at man kan forbedres ved Læsning; men det afhænger mest af, *hvorledes* man læser, og til dette Spørgsmaal er vi ikke naaede endnu. I Reglen kan man imidlertid sige, at In-

tet i Verden forbedrer mindre end moraliserende Bøger og Taler; intet virker kedsommeligere, ganske bortset fra, at Intet er mere ukunstnerisk. Som man ikke kan opdrage ved bestandig at skænde, saadan kan man ikke opdrage ved evindelig at præke. Moraliserende ɔ: gavnligt imponerende virker en Gang imellem Eksemplet. Men alene det. Og den moraliserende Bog er intet Eksempel. Alle Mennesker kender fra Barnsben af de Forskrifter, som lærer, at man ikke skal handle egennyttigt og ikke tænke lavt, ikke skal lyve, ikke bedrage, ikke skade, ikke slaa ihjel. Vi kender dem saa godt, at de intet Indtryk gør paa os, selv naar vi ser dem oplyste i en Digtning. Vi tør da slet ikke kræve af Forfatteren, at han skal arbejde paa vor Forbedring; det er at paalægge ham for tung en Byrde. Hvad vi kan kræve af ham, er kun, at han skriver samvittighedsfuldt og har Evne til at lære os Noget.

Og vi kan undgaa de Bøger, som vi afgjort bliver ringere ved at fordybe os i.

Men dette fører til vort andet Spørgsmaal:

Hvad skal man læse?

Hvad læser vi? Aviser. Ingen vil negte, at Avislæsning i vore Dage er blevet os Alle en Nødvendighed, tit ogsaa en Fornøjelse, at de hurtigt og undertiden samvittighedsfuldt meddeler Kundskab, rigtignok en saare spredt. De lærer os Dag ud, Dag ind alle Slags interessante Ting og viser Vej til megen anden Læsning. Vi kan ikke undvære, saa snart vi kommer af Fjerene, da straks at snurres rundt gennem Europa, Afrika, Asien, Amerika. Redaktionen kan sige, som det hedder i Visen: Jeg snurrer mine Høns seks, syv Gange rundt.

Og samtidig tyller den Læserne med Dagsnyt, tit saa fængslende som at Vekselmægler J. Jensen ligger paa Landet i Ordrup, eller at Maleren P. Larsen tilbringer Sommeren i Horns Herred.

Vi har desuden en Trang til at se vore Meninger, der undertiden nærmest er de Fordomme, Andre har indgivet os, udtalte og forsvarede paa Prent, bedre end vi selv formaaede det. De daarlige Avisers daarlige Publikum trænger endelig dels til at mæskes med al Slags fra Privatlivet hentet Skandale, dels til at se de i Politik og Literatur selvstændige og derfor ildelidte Personligheder grundigt tildængede. Dette sidste er en særlig dansk Forlystelse. Til det danske Folks anerkendte Godmodighed svarer en mærkværdigt udpræget Ondskabsfuldhed i det Smaa. Som andre Folk nyder Tyrefægtninger, Hanekampe og Bokseres blodige Næser, har det danske Publikum sin Fryd af al Slags personlig Forfølgelse og personlig Skandal, som breder sig i dets Presse.

Hvad man maatte ønske Avislæsere er blot to Ting: at de maa kunne læse deres Yndlingsavis med nogen Kritik, og at de ikke maa blive saa tilfredsstillede ved denne Læsning, at de bliver ganske ude af Stand til nogen anden.

Jeg begyndte med at tage til Genmæle mod den Mening, at der skulde gives et vist bestemt Antal Bøger, der lod sig betegne som de for alle Mennesker bedste.

Der er iblandt Bøgerne én Bog, som i Almindelighed anses for at være den til almen og stadig Læsning mest egnede af alle, den allerbedste Bog. Det er Bibelen. Faa Bøger beviser som den, at Menneskehorden overhovedet slet ikke kan læse. Det saakaldte gamle

Testamente indbefatter som bekendt alt, hvad der er os levnet af gammelhebraisk Literatur 600 Aar igennem tilligemed nogle Bøger paa Græsk. Det er Skrifter af det mest uensartede Værd og den mest uensartede Oprindelse, som er komne til os med sent ordnede, ofte forvanskede Tekster, desuden fordærvede ved uendelig Afskrivning, i Reglen tillagte Mænd, der aldrig har skrevet dem, Skrifter, der næsten alle er vanskeligt forstaaelige, og som kræver en omfattende historisk Indsigt for at kunne læses blot med noget Udbytte.

Enkelte af det gamle Testamentes Bøger indeholder, som de Samlinger, der bærer Jesaja's Navn, noget af den ypperste Oldtidspoesi, som gives, Vidnesbyrd om det reneste Retfærdighedskrav, om den højeste religiøse Udvikling, der paa de Tider (500 Aar før vor Tidsregning og senere) fandtes paa Jorden; andre, som f. Eks. *Krønikernes Bog*, er en Samling upaalidelige, sildige Præsteforfalskninger af historiske Begivenheder.

Alt dette stikkes i protestantiske Lande Hvermand i Hænde som Opbyggelsesbog — og Mangfoldige har Aarhundreder igennem fundet virkelig Opbyggelse ikke blot i smukke og ejendommelige Sagn, men endog i de mindst opbyggelige Ting, som f. Eks. Fremstillingen af, hvor ganske Kong David, skønt han var en Blodhund og Fædrelandsforræder, var Gudherrens Mand. Menigmand indbilder sig, at han er Forfatter til Salmer, hvori han ikke har Lod eller Del, og som Læseren ikke fatter Halvdelen af.

Der er Vidnesbyrd nok om, hvorledes denne Læsning forvirrer Sindene.

Men kan saaledes end ikke denne anerkendt bedste Bog kaldes god for Alle, hvor meget mindre da Klas-

sikerne! I de fleste velhavende Huse har man de saakaldte klassiske Værker samlede i Bogskabet; men de staar rigtignok mest til Stads, læses sjældent eller aldrig og fornøjer kun lidet, naar de tages frem, fordi det rentud er et Træf, om de begribes. Klassikerne har skrevet for en tidligere Slægt og indeholder derfor i Reglen Noget, der er det opvoksende Slægtled fremmed. Dette gør maaske bedst i at begynde med de Bøger, der er skrevne for de Nulevende. Dem forstaar Undommen helt, og gennem dem gaar Vejen til Fortidens store Skribenter. Klassikerne staar ikke sjældent i Reolerne nærmest som Vidnesbyrd om Ejerens Upersonlighed. Han har i Reglen ikke havt nogen personlig Forkærlighed for dem, ikke følt sig stærkt draget til nogen Side, og ejer derfor, hvad man i hans By, hans Stand, hans Kres plejer at have. Vistnok vil det oftest være gode Bøger, han saaledes har. Men det er kun i ringe Grad hans Ære; det er ikke ham, der har valgt dem. Det er da ogsaa mest Fortidens gode Bøger, sjældent Samtidens.

Gennemsnitsmenneskene er i Reglen fjendtligt sindede mod nye Tanker og nye Former. Genierne har i levende Live — hvis de ikke bliver meget gamle — altid Flertallet imod sig. Det er ikke i ringeste Maade at undres over, at de lever og dør ukendte; det Forbausende er, at de undertiden anerkendes. Dette beror dels paa den underligt tvingende Magt, hvormed det Ypperlige virker. Det Gode har i Massen af det Middelmaadige en ætsende Kraft; det æder sig igennem. Mest beror det dog paa, at nogle ganske Faa — Kendere, Kunstdommere — saa længe og saa højt udraaber de gode Bøgers Værd, at de først skræmmer Spids-

borgerligheden, der frygter for at kaldes dum, hvis den længere haaner, saa virker formelig hypnotiserende paa Mængden, saa den tror at finde det Gode godt og derved vænner sig til det og tilsidst virkelig finder det godt.

Det er naturligvis rigtigt, at man tilstræber et fælles, solid Dannelsesgrundlag, at man giver et Barn Æventyr, *Robinson*, *Odysseen* i Hænde, lader en Dreng eller Pige læse Walter Scott, lader en Yngling stifte Bekendtskab med Falstaff og Don Quijote, unge Mennesker af begge Køn lære at kende, hvad der er dem tilgængeligst af Shakespeare og Goethe. Det vilde fremdeles være unaturligt at lade en dansk Dreng eller Pige vokse op uden noget Kendskab til deres Fædrelands ypperste Skribenter. Den, der ikke kender *Jeppe paa Bjerget* og *Erasmus Montanus*, staar udenfor Kultursammenhængen mellem hans Landsmænd. Men det er et Tegn paa Upersonlighed, at saa faa Mennesker har Yndlingsforfattere eller Yndlingsbøger, der ligger en Smule borte fra den slagne Landevej. — Det sker dog undertiden. Man læser f. Eks. nutildags ikke mere den engelske Historiker Gibbon. Jeg kender ikke desmindre en tysk Maler og Digter, der atter og atter med Nydelse har læst hans Værk om Romerrigets Forfald. Gibbons vide Blik, store Aandsfrihed og ualmindelige Fremstillingsevne giver hans Arbejde blivende Værd, og Arthur Fitger har i ham fundet den Mester i Historieskrivningen, der lærer ham mest, i hans Værk den Ret, der passer for hans Gane.

I Danmark har Maleren Kristian Zahrtmann læst Leonora Christinas *Jammersminde* med en saadan In-

derlighed, atter og atter mange Aar igennem, at Bogen er bleven levende i ham og har affødt en lang Række betydelige og originale Malerier. Som han har læst denne Bog, saaledes bør vi læse det Udmærkede. Der er desværre saa lidt kraftig Oprindelighed og Særhed iblandt os.

Men, vil man spørge, hvorledes finder jeg de gode Bøger, der netop kunde tiltale mig? Det er naturligvis altid en vanskelig Sag. Man kan ikke angive noget sikkert Middel dertil, saalidt som til at træffe de Mennesker, som det vilde glæde og gavne En at kende. Men man kan advare mod de Midler, der ikke fører til Maalet, eller som gaar helt udenom.

Der er Mennesker som mener, de behøver ikke selv at læse Bøgerne; de kan faa at vide, hvad der staar i dem, uden det. Da Folk helst vil have en Oversigt over det Hele og tror, de faar mest at vide, naar de tager den Oversigt, der gaber over mest; saa griber de til den Art Bøger, der begynder med Verdens Skabelse og ender i vore Dage, saakaldte Verdens-Literaturhistorier.

Man bør vogte sig for den Art Bøger. Ingen enkelt Mand er i Stand til at skrive dem, og som de er skrevne, har de stor Udsigt til snarere at fordumme end belære. Forfatteren til en saadan Verdens-Literaturhistorie taler om Bøger i halvhundrede Sprog, af hvilke han kun kender et Mindretal. Hvis han havde begyndt at læse, da han laa i sin Moders Liv, og aldrig havde gjort Andet end læse, aldrig levet, aldrig sovet, aldrig spist eller drukket, men kun læst, indtil han udgav sin Bog, han kunde dog ikke have faaet Tid til at læse mere end en ganske ringe Del af de Bøger, han omtaler og

bedømmer. Han kender da selv kun højst ufuldstændigt det, angaaende hvilket han vil vejlede Andre, og Belæringen bliver derefter.

En Bog, der virkelig skal vejlede, maa omfatte enten et enkelt Land eller et bestemt, kort Tidsrum. Man kan nærmest sige: jo kortere Tidsrum, des bedre. Ämnets forholdsvise Sneverhed gør ikke Bogen snever. Det Store, det Omfattende fremkommer ikke ved, at man gaber over et uhyre Stof, men ved Behandlingens Storhed, ved Forfatterens omfattende Blik. Det Uendelige er ikke uhyre meget; det opstaar ved den sindbilledlige Behandling af det Enkelte. Man kan som Naturforsker behandle et Insekt saaledes, at man derved meddeler et Indblik i Naturaltet. Saaledes vil den fremragende Forfatter altid behandle sit Ämne symbolsk. Selv naar han skriver om et kort Tidsrum eller en enkelt Personlighed, vil gennem Fremstillingen af Ämnet, Forklaringen af Ämnet og Kritiken af Ämnet — der er altid disse tre Ting — Lovene for al Frembringen og Lovene for al aandelig Virksomhed komme for Dagen.

Sky derfor de uhyre Oversigter! Erstat dem ved et Konversationsleksikon! Et Leksikon giver sig ikke ud for at være personligt. Det skal kun indeholde de tørre Oplysninger, helst rigtige, angaaende Mennesker og Værker.

Der gives i vore Dage en Overtro paa saakaldt almindelig Dannelse — et Ord, jeg er lidt bange for. Man læser for at opnaa almindelig Dannelse. Den bliver let saa almindelig, at der slet ingen Dannelse bliver af. Man læser snart om Hvaler, snart om Kongostaten, snart om Skuespilkunst, snart om Tænder, snart om

Socialismen i Baiern, snart om Folkeviserne i Serbien, snart om Revolutionen i 1830 — mellem hverandre for at dannes almindeligt.

Men alle Mennesker, der kan Noget, kan noget Særligt. Fra det Særlige aabner sig Vinduer ud mod det Almene. Men der fører langt færre Veje fra det rent Almindelige til Særkundskaben.

Bliver altsaa det Spørgsmaal stillet: Hvad skal man læse? saa svarer jeg: Læs langt hellere ti Bøger om én Ting eller om én Mand end hundrede Bøger om hundrede forskellige Ting!

Sæt, En vilde forsøge at lære engelske Parlamentsforhandlinger at kende, vilde der da være Mening i, at han tog *Hansard* ɔ: Samlingen af de stenografiske Beretninger om Parlamentsforhandlingerne, for sig og forsøgte at læse dem fra nogle Aartier eller mere igennem? Han blev vist nærmest tosset deraf.

Jeg fik engang Interesse for den engelske Politiker Lord Beaconsfield, der tillige var Romanforfatter; fra først af kun for denne enkelte Mand. Jeg begyndte da at læse, hvad han havde skrevet af Romaner og Noveller, fulgte dernæst hans offenlige Livs Historie. Saa kom jeg ogsaa til hans politiske Taler i Parlamentet. Og da min Interesse havde et Midtpunkt, blev alle disse Taler om Ting, der ellers ikke sysselsatte mig, fængslende for mig, og ikke blot hans Taler, men de Taler, der blev holdte af hans Fæller, og især af hans Angribere og Fjender. Han havde Fjender i Mængde, og hver af disse Fjender havde sin Personlighed. Disse Personligheder blev mig relativt interessante, fordi den, de vilde tillivs, fængslede mig stærkt, og saaledes blev efterhaanden et stort Afsnit af Englands politiske Histo-

rie, der ellers havde ligget mig temmelig fjernt, yderst tiltrækkende for mig.

Altsaa: Saasnart en Person eller en Sag interesserer min Læser, saa er Raadet det: Bid dig fast i den, fordyb dig i den! Du lærer tusinde Gange mere derved end ved at fordybe dig i tusinde Sager og Personer. Genstanden udvider sig for dit Blik og omspænder efterhaanden en hel Horisont. Men begynd aldrig med Horisonten, det er at stirre ud i det Blaa.

Det er, naar Alt kommer til Alt, langt mindre vigtigt hvad man læser, end at man læser det Læste godt.

Dermed skal naturligvis ikke være sagt, at der jo gives daarlige Bøger i yppig Mængde, som det vilde være Tidsspilde at indlade sig med. Man advarer med Rette mod farlige Bøger, og undertiden er virkelig de Bøger farlige, som man kalder saadan. Men farlige er ikke alene de Bøger, der spekulerer i den ungdommelige Læsers sanselige Drifter eller paakalder hans Letfærdighed og Dovenskab, men ogsaa dem, der fremstiller lave og platte Ting som beundringsværdige eller udbreder Fordomme eller stiller Frisind og ædel Stræben i et hadefuldt Lys.

Gavnlighed og Skadelighed, Farlighed og Ufarlighed er desuden relative Begreber. Bøger, der giver et barnagtigt og for saa vidt vildledende Billede af Menneskenaturen (som Ingemanns historiske Romaner f. Eks.), kan rimeligvis uden synderlig Fare lægges i Hænderne paa 8—10 Aars Børn; ældre Børn vil de let gøre mindre dygtige til Livet. I Almindelighed udtrykt: Bøger, som ingen Næring indeholder for Voksne, kan meget godt indeholde Morskab og Næring for Børn. Og omvendt gives der talrige Bøger, som uden noget forka-

stelige Sigte-skildrer Forhold, Laster, Sammenstød af Lidenskaber og Pligter, hvilke det vilde være højst urigtigt at give uudviklede Væsner i Hænde, uden at dette dog paa nogen Maade gør dem mindre skikkede til at læses af de mere Udviklede og Befæstede eller overhovedet forringer deres Værd.

Næsten lige saa slemme som de farlige Bøger er de kedelige Bøger, og det er en højst sørgelig Overtro, den, der gør, at man uvilkaarligt nærer en vis Respekt for den Alvor og Lærdom, som keder. Kedelige Skrifter skræmmer Folk fra at erhverve sig Indsigt.

Historiske Bøger f. Eks. er ofte skrækkeligt kedelige; man vedbliver med Selvovervindelse at læse i dem, fordi man tror, det er en Art Pligt. Spild ikke din Tid og dine Kræfter paa det Knastørre, medmindre du som Fagmand søger Oplysninger! Knæk ikke dine Tænder paa disse Sten. Historien kan og bør være det morsomste af alle Fag. Det er, synes jeg, endnu morsommere at erfare Noget om virkelige Mennesker end om opdigtede, selv om disse har havt virkelige Modeller. Men Historieskriverne gør sig undertiden Arbejdet for let, fremstiller Menneskene rent udvortes uden at have følt dem inden i sig først.

Jeg sad en Aften i en tysk Universitetsby ved Siden af en lille Universitetsprofessor i Historie, der meddelte mig, at han havde ét Arbejde for om Bothwell, den vilde skotske Jarl, Maria Stuarts Elsker, Darnleys Morder. „Jeg udbrød uvilkaarligt med et Blik paa ham: „Det maa være meget vanskeligt for Dem (jeg mente: for *Dem*) at sætte Dem ind i hans Følemaade“. — „Det behøves aldeles ikke“, lød hans Svar, „jeg har alle Aktstykkerne“. — Det Svar er efter en Snes

Aars Forløb blevet i min Erindring; saa dybt et Indtryk gjorde det paa mig. Aktstykkerne var der, men ikke Livets Pust, ingen Forfatterpersonlighed.

Læs i Modsætning til Sligt Bøger som de første Bind af Carlyle's *Frederik den Store* eller som Michelet's *Frankrigs Historie,* hvor Skikkelserne træder Læseren lyslevende i Møde.

Dog det Spørgsmaal, hvad man skal læse, kan, som det viser sig, umuligt besvares for sig; det fører umiddelbart over i Spørgsmaalet:

Hvorledes skal man læse?

Unge Piger bruger undertiden det Udtryk: at læse sig selv ud af Bøger. De læser helst Noget, hvori de finder en Slags Lighed med deres egne Oplevelser og Vilkaar. Naturligvis kan vi aldrig forstaa uden gennem os selv. Dog naar vi vil forstaa en Bog, saa gælder det ikke om at finde os selv i Bogen, men at opfatte, hvad Forfatteren har villet meddele os gennem det Tegnsystem, som Bogens Personer udgør.

Igennem Bogen trænger vi ind i den Sjæl, hvori den har sit Udspring. Og naar vi gaar gennem Bogen til Den, som har skrevet den, saa faar vi Lyst til at læse Mere af ham. Vi aner, at der findes en Sammenhæng mellem de forskellige Ting, han har skrevet, og ved at læse dem i Sammenhæng, forstaar vi dem og ham selv bedre.

Tag f. Eks. Henrik Ibsens Sørgespil *Gengangere*. Det er en Bog, som ikke er egnet til at gives Halvvoksne i Hænde; men dette er jo ingen Indvending imod den. Da *Gengangere* udkom, blev dette alvorlige og dybe Stykke næsten enstemmigt vist tilbage som et usæde-

ligt Skrift. Ibsens næste Arbejde *En Folkefjende* skildrer som bekendt den slette Behandling, som bliver Badelægen i en lille By til Del, da han oplyser, at dets Badevand er forpestet. Byen vil ikke have det Lov paa sig og ikke underkaste Badet den dyre Istandsættelse, som bliver nødvendig, men vælger i Stedet at overfuse Lægen, som var han, ikke Badet, Byens pestførende Element. Stykket var da en Art Lignelse angaaende den Modtagelse, *Gengangere* havde faaet, og det ses i et nyt Lys, naar man har faaet Øje for dette Forhold. — Man bør da helst læse saadan, at man ser Sammenhængen mellem en Forfatters Arbejder.

Det skader heller ikke at læse saadan, at man mærker Sammenhængen mellem hans Arbejder og deres, der har paavirket ham, eller som han paavirker. Bliv et Øjeblik ved *Folkefjenden* og husk den Vægt, som deri lægges paa den Uret, Flertallet som Flertal altid har overfor den frigjorte Enkelte, husk Slutningsrepliken om den Styrke, der ligger i at staa alene! Hvis nu En, slaaet af disse Tankers Kraft og Særhed, vilde efterspore, om de tidligere var udtalte i nordiske Bøger, saa vilde han finde dem udtrykte med ganske oprindelig Energi rundt om i Søren Kierkegaards Skrifter, og han vilde øjne en Sammenhæng mellem norsk og dansk Literatur, se en Paavirkning fra det ene Land gøre sig gældende i det andet. — Og saaledes naaer vi overhovedet ved opmærksom Læsning gennem Bogen ind til Manden bagved den og gennem ham til den store aandelige Sammenhæng, hvori han staar, og til den Indflydelse, han atter øver.

Dog denne Maade at læse paa er ikke for Alle. Kun de nogenlunde kritisk Anlagte føler sig henviste til

den. Derimod kan Alle læse saadan, at de af det Læste uddrager den Moral, der kan findes deri.

Jeg sagde ovenfor: Vi skal ikke tro, at vi bliver bedre ved den blotte Læsning og skal ikke kræve af Forfatteren, at han skal forbedre os ved Moraliseren. Vi skal ikke desmindre læse saadan, at vi af det Læste tilegner os den nyttige Lære, der ligger gemt deri.

Jeg vælger som Eksempel Belejringen og Overgivelsen af Soissons den 3die Marts 1814.

Efter Slaget ved Leipzig er Napoleons Stilling denne: Han har 60—70,000 Mand under Vaaben, slagne Tropper, udmattede til det Yderste, de Fleste rene Børn. Overfor dem staar 300,000 Mand, hærdede og sejrrige Soldater. Hans Generaler trækker sig ind i Frankrig i Uorden. Han iler til overalt, hvor Faren er størst, beroliger Tropperne, kaster dem mod de fjendtlige Indfald, sejrer ved Brienne, ved La Rothière, 1 mod 4, undertiden 1 mod 5. Men da han ikke formaar at angribe saa overlegne Masser, venter han, som et Rovdyr, der ligger paa Spring, et gunstigt Tilfælde, en eller anden Fejl, som Fjenden efter hans Overbevisning nok vil komme til at begaa.

Fejlen begaas; Blücher og Schwarzenberg rykker adskilte frem. Han kaster sig over Blücher, slaar ham fire Dage i Rad, falder saa over Schwarzenberg, jager ham paa Flugt, afviser Fredstilbud, fordi de ikke vil indrømme Frankrig dets naturlige Grænser, og iler paany efter Blücher for at knuse ham helt og genoprette sin Magt.

Da ændres pludselig Alt, idet den lille Fæstning Soissons, som hindrede Blücher og Schwarzenberg i paany at forene deres Hære, netop i det afgørende Øjeblik overgiver sig.

„Nederlaget var“, siger Thiers, „Blücher saa sikkert, som en Ting kan være i en Krig. For første Gang i dette Felttog var ikke blot den strategiske Overlegenhed, men ogsaa Tallets, paa Napoleons Side . . . Hvad havde saaledes kunnet kuldkaste Forhold og Skæbner? En svag Mand, der uden at være hverken Forræder eller fejg eller endog blot en daarlig Officer, lod sig skræmme af Fjendens Trusler. Saaledes fuldbyrdedes denne Begivenhed, den usaligste i vor Historie, næst den, som Aaret efter fandt Sted mellem Wavre og Waterloo“.

Man læse om Tildragelsen i den bedste moderne Fremstilling af den, Henri Houssaye's Værk: *1814:*

Fæstningen Soissons var altid bleven betragtet som et strategisk Punkt af Vigtighed. Men før 1814 havde man ikke tænkt paa at sætte den i Forsvarstilstand. Hvem tænkte paa et Indfald i Frankrig! Dens Værker var forfaldne. Man begyndte da en Udbedring og gav den til Kommandant General Moreau — ikke i Slægt med den berømte. Garnisonen var en Haandfuld Folk, 700 Polakker, modige og prøvede Soldater, fortvivlede, fordi de vidste deres Fædrelands Sag fortabt, men trods Alt Napoleon urokkeligt hengivne; 140 Artillerister af den gamle Garde og 80 Hestfolk. Pladsen var udrustet med 20 lette Kanoner.

Der var altsaa mellem 900 og 1000 Mand i Alt. Udenfor Fæstningen stod 50,000 Mand, Russere under Winzingenrode, Prøjsere under Blücher, et Artilleri paa 40 svære Kanoner. Beskydningen begyndte den 2den Marts Kl. 11 om Formiddagen. Kl. 12 var allerede Lavetterne skudte fra flere af Fæstningens Kanoner, og en Mængde af dens Artillerister ukampdygtige. Kl. 3

stormede den russiske Kolonne. 300 Polakker under deres Oberst Kosinski slog den tilbage. Denne Dag havde den lille Garnison 23 Døde og 120 Saarede.

Imidlertid hørte de to allierede Generaler stadig Kanonade i Retning af Ourq og blev urolige. Efter 12 Timers Bombardement var der endnu ikke skudt Brèche. Der vilde muligvis behøves 12 Timer, ja maaske 36 Timer endnu, og dem havde de ikke. De var kun en Dagsmarche foran Napoleon, der fulgte dem i Hælene.

Blücher sendte en Parlamentær, Kaptejn Mertens. Da Moreau erfor, at det drejede sig om Fæstningens Overgivelse, afbrød han Forhandlingerne, men istedenfor at afvise Kaptajnen uden videre, svarte han, at han ikke kunde indlade sig med mundlige Forslag af en Officer, der ikke medbragte skriftlig Fuldmagt. En Time efter var Mertens igen i Byen med et Brev. En energisk Officer havde ikke modtaget Parlamentæren anden Gang; Fæstningens Tilstand var ikke fortvivlet. Moreau kunde have benyttet Natten til at udbedre den Skade, han havde lidt.

Som fin Diplomat udtømte Mertens sig imidlertid i Lovtaler over Besætningens og Kommandantens Tapperhed, mindede Moreau om hans Troppers Utilstrækkelighed og om de Allieredes store Styrke, 50 mod 1; det var et stort Ansvar for en unyttig Modstands Skyld at udsætte Byen for at blive taget med Storm, altsaa utvivlsomt plyndret og brændt. — Moreau svarte med den Talemaade, at han vilde lade sig begrave under sine Mures Ruiner. Men Mertens, der gennemskuede hans Usikkerhed, lod sig ikke imponere og foreholdt ham, at det stod ham frit for, efter en ærefuld Kapitulation at støde til den kejserlige Hær.

Saaledes talte han ogsaa til den svage Mands Pligtfølelse: Det var klart, at om en eller to, højst tre Dage maatte Soissons alligevel overgive sig: da vilde de af Soldaterne, som overlevede Stormangrebet, blive Krigsfanger, og Befolkningen udsat for en Plyndrings Rædsler. Nu kunde Garnisonen frit drage ud.

Moreau havde imidlertid kun at lyde sin Ordre. Reglementet foreskrev „at udnytte ethvert Middel til Forsvar, være døv for de Efterretninger, Fjenden maatte meddele, og modstaa hans Tilhviskninger som hans Angreb". Det hed videre deri: „Guvernøren for en Fæstning bør mindes, at han forsvarer et af Rigets Bolværker, og at Fæstningens Overgivelse en eneste Dag før Tiden kan have de vigtigste Følger for Statens Forsvar og Hærens Frelse".

Moreau havde adskillige Gange vist sig tapper. Uden udvist Tapperhed naaede man under Napoleon ikke til Stillingen som General. Men han var ikke heltemodig: han ansaa formodenlig som de fleste af Generalerne i Stilhed Kejserens Sag for tabt. Han vilde ikke ofre sig til Unytte.

Han sammenkaldte et Krigsraad. Det viste sig, at der af Skydeforraad endnu var 3000 almindelige Skyts-Ladninger og 200,000 Kardæsk-Ladninger. Stemmerne var delte; men Viljen til at fortsætte Forsvaret sejrede dog. Neppe var imidlertid Raadet gaaet fra hinanden, før en ny Parlamentær indfandt sig med et Brev, i hvilket Ordene *Stormangreb*, *Plyndring*, *Nedhugning* foruroligede og skræmte. Et nyt Krigsraad traadte sammen og gav efter; den polske Oberst var den eneste, der talte for Modstand; men han havde som Fremmed ingen Stemme.

Moreau tog da Underhandleren til Side og indvilligede i Kapitulationen paa Betingelse af, at Byen ikke blev brandskattet og at Besætningen kunde drage ud med Vaaben og Hærgods. Fjenden gik ind derpaa. Kommandantens Reglement sagde imidlertid: „Naar Raadet er hørt, beslutter en Fæstnings Guvernør alene og paa eget Ansvar. Han skal følge det fasteste og modigste Raad, dersom det ikke er ubetinget uudførligt".

Dagen brød frem. Den stadige Kommen og Gaaen af Parlamentærer, Ildens Ophør, den frygtelige Stilhed, der var som Tavsheden i det Værelse, hvor En ligger for Døden, begyndte at forurolige Tropperne. Skulde man strække Gevær efter at have forsvaret sig saa godt? Mistanken steg. Der gik en Knurren gennem Rækkerne, og Befolkningens Uvilje blandede sig med Soldaternes. Ordene *fejg* og *Forræder* blev mumlede om Moreau.

Klokken er bleven 3 om Morgenen. Pludselig høres en rasende Kanonade i Retning af Ourq. Alle farer sammen ved Lyden. Saa følger som en Sprængning Haab og Vrede i Skrigene: Det er Kejserens Kanoner! Det er Kejseren, som kommer! *C'est le canon de l'empereur!* — dette Raab, som under hele Krigen var Signalet til at Modet vendte tilbage i de franske Hjerter og til at Fjenden sloges med Rædsel. Overfor hans Generaler kunde man haabe at staa sig, men man skælvede for hans eget Komme.

Fra alle Sider raabte man: Riv Kapitulationen i Stykker, Kejseren kommer! Man kivedes endnu om, hvor mange Kanoner Fanskmændene maatte tage med, to eller flere. Ordstriden blev heftig. Da sagde General Woronzof paa Russisk til Löwenstern: „Lad dem tage

deres hele Artilleri og mit med, blot de rømmer Fæstningen og gaar!“

Neppe var Dokumentet undertegnet, saa hørte man tydeligt Kanonaden ganske nær. Moreau blegnede, greb Löwenstern i Armen og sagde: „De har narret mig. Ilden kommer nærmere. Det er Blücher, der flygter. Kejseren vilde have kastet Blücher i Aisne-Floden uden min Kapitulation. Han lader mig skyde. Jeg er fortabt“.

Napoleon benaadede ham; men det er bevist, at havde man ikke kapituleret da, var der Ordre til at hæve Belejringen Dagen efter.

Det var et Ord i Frankrig dengang, at man bør aldrig affyre sit sidste Kanonskud, da det kan være det, som slaar Fjenden ihjel. — Moreau forsømte at affyre det. Ellers havde Frankrigs Fjender efter menneskelig Beregning været slagne, og vore Dages Europa maaske været et andet.

Jeg kender ingen lærerigere, ingen dybsindigere Historie end Soissons' Belejring saaledes fortalt. Jeg kender ingen mere moralsk Historie.

Man indvende ikke imod mig, at Napoleon dog sandsynligvis, om han end i 1814 havde slaaet Russere, Prøjsere og Østerrigere, alligevel ved et senere Sammenstød af Omstændigheder var gaaet til Grunde. Det er i ethvert Tilfælde muligt, at han havde holdt sig. Han var nu en Anden, end da han lod sig lede af ærgerrige Drømme alene. Alt Stort i hans Væsen var udviklet da som ingensinde før.

Men man kan gøre mig denne Indrømmelse, fordi Tilfældet derved bliver tydeligere og større. Vi sætter altsaa det Tilfælde: Holdes Soissons, saa bliver Europa skaanet for 15 Aars skrækkelig Reaktion. Europas Frem-

tid hænger da i denne Traad. Og den klippes over paa denne Maade, ikke ved Fejghed eller Forræderi, ikke ved den grove Jammerlighed, overfor hvilken alle bedre Mennesker er paa deres Post, men ved den loyale, hæderlige Usselhed. I denne Historie stikker *den hæderlige Usselheds* Psykologi.

Man føler det komme, Skridt for Skridt. Der er Grunde som Blaabær for ikke at gøre det Eneste, der bør gøres.

Man er 800 mod 50,000. Som om *det* var en Grund! Man har kæmpet tappert en hel Dag igennem mod denne uhyre Overmagt. Som om det var en Grund! Man kan lige fuldt kun holde sig saare kort Tid. Som om det var en Grund! Man sætter ved at vise Fasthed uskyldige Menneskers Velfærd paa Spil. Det vil sige: man frelser ved at vise sig ussel muligvis, sandsynligvis brave Menneskers Liv. Man kan, ved nu at give efter, muligvis en anden Gang vise sig som Helt. Som om Sligt var Grunde!

Her er Opgaven, som ikke tør svigtes. Her er den højere Befaling, som ubetinget skal lydes. Her er Kejserens Vilje, den Kejsers, vi Alle skal give, hvad Kejserens er. Her er Rhodus; her skal danses. Her er det Punkt i Verdensaltet, hvor Afgørelsen ligger.

Og Ingen af os kan nogensinde vide, om det Punkt, hvorpaa vi staar, ikke er et saadant Knudepunkt, hvorfra uendelige Traade gaar ud til alle Sider. Det véd vi ikke. Det eneste vi véd er, at her gælder det om at være Mand, ikke Ærtekælling, Kommandant, ikke Kapitulant. Ellers udsætter vi os for, at naar vi, under Modstandernes dybeste Agtelse, har opgivet Ævred og paa den hæderfuldeste Maade af Verden med Trommer og klin-

gende Spil har kapituleret — saa høres Kejserens Kanon, voldsomt tordnende, ganske nær, og vi føler, at vi er forkastede og fortabte og fortjener en Uslings Endeligt.

Naar vi læser saadan, at vi personligt tilegner os det Læste, saa føler vi her det inderste Punkt i Begivenhedernes Gang, i Handlingernes Oprindelse, Karakterpunktet, Viljespunktet, Lidenskabspunktet, det Archimediske Punkt, hvorfra Jorden bevæges — Tildragelsernes og selve Historiens Nerve ligger blottet for vore Øjne.

Hvorfor skal vi altsaa læse? For at forøge vor Indsigt, aflægge vore Fordomme og blive i stedse højere Grad Personligheder.

Hvad skal vi læse? De Bøger, der tiltrækker og fastholder os, fordi de passer netop for os. Disse Bøger er for os de gode.

En spurgte en Bekendt af mig: „Hvilken Art Bøger foretrækker De, romantiske, naturalistiske, symbolistiske, eller hvilke?“ — „Gode Bøger“, svarte han — og det var et udmærket Svar; thi Intet er dummere end at gaa efter Rubriker. God for mig er den Bog, der udvikler mig.

Hvorledes skal vi saa læse disse gode Bøger? For det første med Hengivelse, dernæst med Kritik, fremdeles om muligt saadan, at vor Læsning har et Midtpunkt og at vi aner eller øjner en Sammenhæng, endelig saadan, at vi tilfulde tilegner os den Moral, der findes i enhver Begivenhed, der fortælles.

Saa kan der aabne sig en hel Verden for os i den enkelte Bog. Vi kan gennem Bogen lære et Stykke Menneskenatur at kende, hvori vi ikke alene genfinder vor egen Natur — omskiftelig og rig paa Forandringer

og Forvandlinger, som den er — men finder Alnaturens uforanderlige Væsen og evige Love. Vi formaar endelig, naar vi læser opmærksomt, for saa vidt at hæve os moralsk, som vi levende føler og forstaar, hvad der bør gøres og hvad der bør undgaas.

GEORG BRANDES

Dualismen i vor nyeste Philosophie. 60 Øre.

Aesthetiske Studier. 2den omarbejdede Udgave. 4 Kr.

Kritiker og Portraiter. 2den omarbejdede Udgave. 5 Kr.

Den franske Aesthetik i vore Dage. En Afhandling om H. Taine. 3 Kr. (Udsolgt)

Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur. Forelæsninger holdte ved Kjøbenhavns Universitet. Folke-Udgave. I–III. 15 Kr.

Forklaring og Forsvar. En Aandskrift. 1 Kr.

Søren Kierkegaard. En kritisk Fremstilling i Grundrids. 3 Kr. 50 Øre.

Danske Digtere. Characteristikker. 2. Udgave. 4 Kr. 50 Øre.

Esaias Tegnér. En litteratur-psychologisk Studie. Med Tegnérs Portrait. 3 Kr.

Benjamin Disraeli, Jarl af Beaconsfield. En litterær Characteristik. 4 Kr.

Ferdinand Lassalle. En kritisk Fremstilling. 4 Kr. 50 Øre.

Mennesker og Værker i nyere europæisk Litteratur. 7 Kr.

Det unge Tyskland. Characteristikker. 2den gjennemsete Udgave. 5 Kr.

Ludvig Holberg. En Festskrift. Med tolv Portraiter af Holberg. Heraf. Udgave. 5 Kr.; elegant indb. 7 Kr. 50 Øre.

Indtryk fra Polen. 4 Kr. 75 Øre.

Indtryk fra Rusland. 6 Kr.

Ungdomsportraiter. Danske Personligheder. 4 Kr.

Skizzer. Fransk Personligheder. 4 Kr. 75 Øre.

Udenlandske Digte og Billeder. 4 Kr.

William Shakespeare. I–III. 12 Kr.

Lassalle-Studien. 2det Opkar. 2 Kr. 50 Øre.

Romerske Billeder. 2 Kr.

Indtryk fra Paris. 2 Kr.

Voltaire. I–II. 6 Kr. 50 Øre.

12

